

“KN/orca heeft de Varsity gewonnen!”

Studentengraffiti in de Utrechtse Universiteitsbibliotheek

Hans SCHOUWENBURG

Abstract

This article introduces a new source – student graffiti – to university historians who want to reconstruct the cultural history of student life. It shows how students at Utrecht University used graffiti to construct identities for themselves and their peers. These playful graffiti games have two important characteristics: (1) Graffiti do not simply describe the world; rather they actively shape reality by constructing hierarchies among groups and borders between groups. (2) Graffiti are materialsemiotic writing practices, in which meaning is communicated through texts, images and symbols, as well as through writing materials, colours and the physical surface on which the texts or drawings are scribbled. University historians who want to use student graffiti should take these performative and material aspects into account.

Op 1 mei 2000 verfraaide een dolblijje student een muur van de Utrechtse Letterenbibliotheek met een gepassioneerde boodschap: “ORCA HEEFT DE VARSITY GEWONNEN!”.¹ Er stonden al andere graffiti op de wand, maar door het gebruikte materiaal – een zwarte merkstift – en de grootte van de letters, knalde de tekst van de muur. Niemand kon om het bericht heen en dat lokte meteen reacties uit. Niet veel later schreef een andere student er het woord “knor” boven met een roze markeerstift. De volgende deelnemer aan de muurpolemieek was nog creatiever: voor “ORCA” verschenen de letters “KN”, erachter, met een dikke bruine viltstift en in koeienletters, “KNORREN”. Hiermee veranderde de betekenis van de boodschap. Bezoekers van de bibliotheek lazen nu: “KNORCA HEEFT DE VARSITY GEWONNEN! KNORREN”. Waarom vertrouwde de enthousiaste student op 1 mei 2000 een overwinningsoodschap toe aan de muur van de universiteitsbibliotheek? Wat is de diepere betekenis van deze tekst? En waarom voelden anderen zo’n sterke behoefte om erop te reageren? Wat is Orca? Wat is de Varsity? Wat zijn knorren?

In navolging van de Noorse wetenschapshistoricus Robert M. Friedman, die constateerde dat de “culturele wereld van studenten” als thema voor de univer-

¹ Met dank aan dr. Pieter Caljé en de twee anonieme reviewers voor hun commentaar op een eerdere versie van dit stuk.

siteitsgeschiedenis over het hoofd was gezien, interesseren historici zich de laatste jaren steeds meer voor de cultuurgeschiedenis van het studentenleven.²

Pieter Caljé, Lisa Zwicker en Holger Zaunstöck lieten recentelijk zien hoe dergelijk onderzoek er uit kan zien voor de achttiende en negentiende eeuw.³ In dit artikel onderzoek ik de cultuurgeschiedenis van het eigentijdse studentenleven. Historici die iets willen zeggen over studentencultuur, over de gebruiken, rituelen en symbolen van het studentenleven, ondervinden vaak problemen met het beschikbare bronnenmateriaal. Officiële universiteitsarchieven bevatten namelijk informatie over de sociale achtergronden van de studentenpopulatie – leeftijd bij inschrijving, vooropleiding, genderbalans – maar zeggen niets over hun leefwereld. Het materiaal dat wel beschikbaar is, studentenalmanakken of gedenkboeken van studentenverenigingen bijvoorbeeld, is vaak erg formeel van aard; studenten presenteren zich hierin aan de buitenwereld maar spreken niet vrijuit over interne aangelegenheden. Corporale studenten mogen zelfs niet praten of schrijven over hun verleden. Wat binnen de muren van de sociëteit gebeurt, blijft binnen die muren is het devies. Zo stelt een van de auteurs van het gedenkboek van het Utrechtsch Studenten Corps (USC), de zogenaamde “corpsbijbel”, dat er veel over de gebruiken van zijn vereniging te zeggen valt, maar dat hij natuurlijk niet op de details mag ingaan.⁴

In 2009 stuitte ik echter per toeval op een opmerkelijke bron: studenten-graffiti. Deze teksten, waaronder het bericht over Orca en de Varsity, bieden een toegang tot een wereld die normaal voor historici moeilijk toegankelijk is. Het is dan wel de vraag hoe ze die graffiti precies moeten duiden. In dit artikel doe ik daartoe een eerste poging. Ik stel een methode voor die niet alleen kijkt naar de discursieve inhoud van graffiti, maar ook aandacht besteedt aan visuele en materiële aspecten. In een wat breder perspectief wil ik daarmee een lans breken voor onderzoek naar de performatieve en materiële dimensies van schrijffraktijken, een veelbelovend onderzoeksveld dat ook voor universiteitshistorici allerlei mogelijkheden biedt.⁵

² R. Friedman, ‘Integration and Visibility: Historiographic Challenges to University History’, *Forum for University History Occasional Papers* 1 (Oslo 2000).

³ P. Caljé, *Student, universiteit en samenleving. De Groningse universiteit in de negentiende eeuw* (Hilversum 2009); H. Zaunstöck, *Das Milieu des Verdachts. Akademische Freiheit, Politikgestaltung und die Emergenz der Nennunziation in Universitätsstädten des 18. Jahrhunderts* (Berlin 2010); en L. Zwicker, *Dueling Students: Conflict, Masculinity and Politics in German Universities, 1890-1914* (Ann Arbor 2011).

⁴ J. Bierens de Haan e.a. (red.), *Het Utrechtsch studentenleven 1636-1936* (Utrecht 1936). Vanwege deze zwijgplicht, die onderdeel is van het corpsmores – het geheel aan ongeschreven regels en gebruiken – valt er weinig informatie te achterhalen via interviews. Dat ondervonden ook journalisten die onderzoek deden naar ontgroeningsrituelen. Zie: Ernst-Jan Hamel, ‘Niemand praat of tuitert over de ontgroening’, DUB 25 augustus 2011, <http://www.dub.uu.nl/artikel/niemand-praat-tuitert-ontgroening.html>.

⁵ J. Fleming, *Graffiti and the Writing Arts of Early Modern England* (Philadelphia 2001); en J. Baird en C. Taylor (red.), *Ancient Graffiti in Context* (New York 2010).

STUDENTENGRAFFITI

Studentengraffiti zijn inscripties – teksten *en* afbeeldingen – aangebracht door studenten. Ze zijn te vinden in universiteitsbibliotheken, collegezalen, sociëteiten en andere plaatsen waar studenten samenkomen. Het fenomeen bestaat al heel lang; er zijn inscripties uit de zestiende eeuw aangetroffen in gebouwen van de Universiteit van Cambridge.⁶ Studentengraffiti namen explosief toe met de studentenopstanden van de jaren zestig en zeventig.⁷ In 1968 stond het Quartier Latin van Parijs, de studentenwijk rond de Sorbonne, bijvoorbeeld vol met militante teksten. En toen de Nederlandse minister van onderwijs Mauk de Brauw in 1971 bezuinigingen aankondigde, besmeurden studenten de standbeelden op het Domplein met anti-overheidsleuzen.⁸ Tegenwoordig kun je studentengraffiti aantreffen in bijna alle universiteitsgebouwen. Als bron zijn deze teksten erg waardevol maar ook problematisch.

In 2009 verzamelde ik voor een masterscriptie meer dan 500 teksten en afbeeldingen uit de Letterenbibliotheek van de Universiteit Utrecht.⁹ De graffiti waren afkomstig uit toiletten en studiehokken op de zolder van het gebouw aan de Drift/Wittevrouwenstraat (Drift 31). Tijdens een grote renovatie, niet lang nadat ik de teksten had opgetekend en gefotografeerd, schilderden bouwvakkers de muren over. Het corpus waarop dit artikel gebaseerd is, bestaat dus niet meer in fysieke vorm. De foto's stel ik echter graag ter beschikking voor verder onderzoek.

Een eerste probleem waar ik mee te maken kreeg was de datering. Wanneer waren de graffiti aangebracht? De zolder van het gebouw aan de Drift/Wittevrouwenstraat was vanaf 1985 ingericht als studieplaats voor studenten. Volgens een gebouwbeheerder maakte ook alleen deze groep er gebruik van; het wetenschappelijk personeel, en andere bibliotheekbezoekers, kwamen er nauwelijks.¹⁰ Aanvankelijk werden de muren schoongemaakt, maar na een paar jaar stopte men daarmee. "We konden er bij blijven staan", aldus Cees Boshuis, hoofd onderhoud in de jaren negentig, "het was dweilen met de kraan open".¹¹ Gevolg was dat studenten de studiehokken en toiletten van vloer tot plafond vol kalkten met graffiti. Het bleek niet altijd even eenvoudig om indi-

⁶ M. Underwood, 'The Old Treasury and Its Graffiti', *Eagle* 69.288 (1980) 23-26.

⁷ P. McGlynn, 'Graffiti & Slogans: Flushing the Id', *Journal of Popular Culture* 6.2 (1972) 351-356; en F. D'Angelo, 'Fools' Names and Fools' Faces Are Always Seen in Public Places: A Study of Graffiti', *Journal of Popular Culture* 10.1 (1976) 102-109.

⁸ K.-J. Snijders, 'De Studentenbeweging', in: H.W. von der Dunk e.a. (eds.) *Tussen ivoren toren & grootbedrijf: De Utrechtse Universiteit, 1936-1986* (Maarsen 1986) 149-210, aldaar 201.

⁹ H. Schouwenburg, "Het Corps = Kansloos". Towards a New Materialist University History? The Case of Student Graffiti at the Utrecht University Library (zie: <http://studenttheses.library.uu.nl/>).

¹⁰ H. Schouwenburg e.a., 'Met een pen naar de WC. Een onderzoek naar muurpolemieken in de oude LB', *Geestdrift* 5.4 (2009) 22-23. Dit stuk kondigt het onderzoek naar de studentengraffiti aan; het bevat een pagina met foto's en een kort interview met een gebouwbeheerder.

¹¹ Schouwenburg e.a., 'Met een pen naar de WC', 22.

viduele teksten precies te dateren. Gelukkig refereren sommige graffiti aan een “actualiteit”, naar de opmars van Pim Fortuyn in 2002 bijvoorbeeld, of naar de dood van de Franse filosoof Jean Baudrillard in 2007. Andere bevatten een exacte datum zoals de KNORCA-tekst van 1 mei 2000. De oudste gedateerde tekst stamt zelfs uit 1993. Op basis van gedateerde teksten, en de opmerking van Cees Bolhuis, kunnen we concluderen dat het corpus uit de Utrechtse Letterenbibliotheek grofweg de jaren tussen 1990 en 2009 beslaat.

Waar gaan de teksten over? Naast politieke graffiti vond ik inscripties over religie, sport, man/vrouwverhoudingen en seksualiteit. De overgrote meerderheid verwijst echter naar interne aangelegenheden binnen het studentenleven. Sterker nog: deze graffiti spelen een belangrijke rol bij allerlei studentikoze rituelen. Het gevolg hiervan is dat studenten “vrijuit” over hun wereld praten. Om de precieze betekenis te achterhalen, moeten we ze echter wel in de bredere context van de Nederlandse studentengeschiedenis plaatsen. In combinatie met andere bronnen – in dit artikel gebruik ik krantenartikelen, studentenwebsites en verenigingsbladen – werpen de graffiti een fascinerend licht op de gebruiken, rituelen en symbolen van de Utrechtse studentencultuur rond de eeuwwisseling.

STUDENTENLEVEN

Rond het jaar 2000 studeerden er meer dan 20.000 studenten aan de Universiteit Utrecht. Ruim 3000 onder hen volgden een letterenopleiding.¹² Hoeveel daarvan op de zolder van de Letterenbibliotheek kwamen, is moeilijk na te gaan. Belangrijker is de constatering dat het studentenleven, met zoveel studenten, een enorme diversiteit vertoonde. We kunnen de Utrechtse studentenpopulatie rond 2000 grofweg indelen in twee groepen. Aan de ene kant staan studenten die ingeschreven zijn bij een van de zes grote gezelligheidsverenigingen. Daarnaast is er een aanzienlijke groep “niet-leden”, studenten die niet deelnemen aan een formeel georganiseerde vorm van studentenleven. Binnen de eerste groep bestaan weer grote onderlinge verschillen, die te maken hebben met de striktheid waarmee “leden” verenigingsgebruiken (*mores* in studententermen) dienen na te leven. Bij “traditionele” verenigingen zoals het Utrechtsch Studenten Corps (USC) en zijn vrouwelijke tegenhanger UVSU/NVVSU spelen gebruiken en rituelen, met de ontgroening van nieuwe leden als hoogtepunt, een allesbepalende rol. Aan de andere kant van het spectrum staan de van oorsprong gereformeerde vereniging SSR-NU, en Biton, die veel minder streng zijn in de naleving hiervan.¹³

¹² Jamin, *Kennis als opdracht. De Universiteit Utrecht, 1636-2001* (Utrecht 2001) 188-189.

¹³ Zie tabel 1.

De sterke heterogeniteit binnen het Utrechtse studentenleven is het gevolg van twee grote democratiseringsgolven, die plaatsvonden rond 1900, en in de jaren zeventig van de vorige eeuw.¹⁴ De eerste democratiseringsgolf vond haar oorsprong in de Wet op het Hoger Onderwijs van 1876, die de toelatingseisen voor universiteiten versoepelden, waardoor ook studenten uit lagere klassen zich konden inschrijven. Vanaf het begin van de negentiende eeuw organiseerde het Utrechtsch Studenten Corps al het "gezellige verkeer" tussen studenten. Niet aan het USC gelieerde verenigingen bestonden simpelweg niet. Studenten uit lagere klassen voelden zich echter niet thuis binnen dit traditionele bolwerk, en konden bovendien het lidmaatschap en de vele financiële verplichtingen niet bekostigen. Steeds meer studenten besloten daarom om geen lid te worden van het corps. Corpsleden betitelden dergelijke afvalligen vervolgens denigrerend als "nihilisten", een scheldwoord uit de Franse Revolutie, waar het verwees naar mensen die zich distantieerden van politieke zaken.¹⁵ Corpsleden dienden elk contact met deze groep te vermijden.

Vanaf 1890 richtten nihilisten hun eigen verenigingen op. Deze nieuwe studentenverbanden waren georganiseerd naar levensbeschouwing, zoals dat in de verzuilde Nederlandse maatschappij van die tijd gebruikelijk was. Katholieke studenten schreven zich in bij Veritas, gereformeerden bij de Utrechtse afdeling van de Societas Studiosorum Reformatorum (SSR-NU). Vrouwelijke studenten, een gestaag groeiende groep binnen de studentenpopulatie, kregen met UVSV hun eigen corps. Na uit de hand gelopen ontgroeningen bij het USC in 1911 ontstond Unitas, een vereniging waarbij iedereen zich kon aansluiten ongeacht geslacht of levensbeschouwelijke overtuiging (zie tabel 1).

Leden van de nieuwe studentenverenigingen werden door de gevestigde corpora neerbuigend uitgescholden voor "varkens" (Amsterdam), "knorren" (Leiden en Delft), "boeven" (Utrecht), en "boenders" (Groningen).¹⁶ Na de oprichting van de Amsterdamse Studenten Bond in 1885 verstoorden als slager verklede corpsstudenten de festiviteiten. Bij een optocht van de nieuwe vereniging deelden ze pamfletten uit aan de inwoners van Amsterdam met de tekst:

H.H. VEEKOPERS EN VARKENSSLAGERS wordt medegedeeld, dat heden in rijtuigen een extra fijne collectie Varkens zal worden rondgeleid. Keuring heden avond te 11 uren, Vijgendam. De Amsterdamsche burgerij wordt gewaarschuwd dit bespottelijke rondrijden slechts als een NAMAAK der gewone studentenrijjolen te beschouwen.¹⁷

¹⁴ Jamin, *Kennis als opdracht*, 125-150 en 177-196.

¹⁵ M. de Coster, *Groot scheldwoordenboek: van apenkont tot zweefteef* (Antwerpen 2007).

¹⁶ W.C.A. Vredenburg, *Schets van eene geschiedenis van het Utrechtsche studentenleven* (Utrecht 1914) 425. De term "boenders" verwijst naar het Duitse dorp Bunde. Studenten uit dit gebied kwamen naar de Universiteit Groningen, maar weigerden lid te worden van het corps.

¹⁷ R. Hagendijk, *Het studentenleven: opkomst en verval van de traditionele studentenkultuur* (Amsterdam 1980) 59.

“Varken” kent een lange geschiedenis als beledigende term. Al sinds de Klassieke Oudheid behandelen mensen varkens als onreine dieren.¹⁸ Het woord “varken” kent bovendien allerlei negatieve connotaties in verschillende Germaanse talen. Het Nederlandse “zwijn” staat net als het Duitse “Schwein” bijvoorbeeld voor een vuil, morsig of verachtelijk persoon. Het Engels kent “pig” als scheldwoord voor politieagent. En Nederlandse spreekwoorden als “hij is met de varkens groot gebracht” en “zo dom als het achter eind van een varken” verwijzen naar onontwikkelde, domme personen. Toen corpsstudenten rond 1900 de leden van andere verenigingen uitscholden voor “varken” en “knor” (het geluid van een varken) maakten ze dus gebruik van een stevig verankerd cultureel repertoire. Ook de technieken van belediging, animalisering en buitensluiting waren niet nieuw. Het studentencorps had zich altijd al afgezet tegen de burgerij, een groep die ze doorheen de negentiende eeuw aanduidden als “rundvee”, “ploerten” of “filistijnen”.¹⁹

Tabel 1: De Utrechtse studentenverenigingen

Oprichtingsjaar	Volledige verenigingsnaam	Levensbeschouwelijke oriëntatie
1816	Utrechtsch Studenten Corps (USC)	Liberaal
1889	Collegium Studiosorum Veritas (Veritas)	Katholiek
1899	Utrechtsche Vrouwelijke Studenten Vereeniging / Nieuwe Vereniging van Vrouwelijke Studenten Utrecht (UVSV/NVVSU)	Liberaal
1906	Nieuwe afdeling Utrecht der Societas Studiosorum Reformatorium (SSR-NU)	Gereformeerd
1911	Unitas Studiosorum RhenoTraiectina (Unitas)	Algemeen
1974	B.I.T.O.N. (Biton)	Algemeen

De tweede grote democratiseringsgolf vond plaats in de jaren zeventig van de vorige eeuw.²⁰ Ook nu weer lag er een sociale verschuiving aan ten grondslag. De rond 1900 opgerichte verenigingen – Veritas, UVSV en Unitas – hadden zich inmiddels stevig gevestigd binnen de Utrechtse studentenwereld. De aanval van het corps was afgeslagen. De knorren – de term werd nu met trots als een soort geuzennaam gedragen – hadden bovendien een eigen repertoire aan studentikoze gebruiken en rituelen ontwikkeld waarmee ze zich konden onderscheiden van de corpsstudenten, en van niet-leden. Kortom: Veritas, UVSV en Unitas waren zelf “traditioneel” geworden. Net als rond 1900 was er ook nu

¹⁸ O. Rieter, ‘Een vergruisd dier: het Varken als cultuurverschijnsel’, *Traditie* 9.3 (2003) 36-38.

¹⁹ Calje, *Student, universiteit en samenleving*, 419. “Filistijn” of “philister” ontstond in de Duitse stad Jena, nadat burgers een student dodelijk verwond hadden tijdens een gevecht in 1693. In zijn begrafenisrede gebruikte een zekere G. Götz Luthers vertaling van *Philistinoi*, de vijanden van Israël, het door God uitverkorene volk in het Oude Testament, om de vijanden van de studenten, dat andere uitverkorene volk, aan te duiden.

²⁰ Jamin, *Kennis als opdracht*, 188-196; en Snijders, ‘De Studentenbeweging’, 149-210.

weer een groep nieuwelingen die weinig ophadden met de strikte regels van het georganiseerde studentenleven. De ledenaantallen van de bestaande verenigingen liepen daarom snel terug.²¹ Nieuwe studentenverbanden, zoals het in 1974 opgerichte Biton, kenden geen ontgroeningen meer.

Vanaf de jaren tachtig herwonnen de traditionele verenigingen weer aan populariteit. Door de traditionele mores (het geheel aan ongeschreven regels) sterker na te leven zetten ze zich af tegen het anti-autoritaire vrijheidsdenken van de jaren zeventig. Stijgende studentenaantallen zorgden er echter voor dat de traditionele verenigingen steeds anoniemer werden. Eerstjaars kwamen daarom steeds vaker bijeen in jaarclubs, kleine, vaste vriendengroepen bestaande uit ongeveer twintig studenten. Dit gebruik was in de jaren negentig algemeen geaccepteerd. Sommige jaarclubs waren herkenbaar aan hun kleding; leden droegen soms een speciale das of een trui met de naam van de jaarclub. De overkoepelende verenigingsidentiteit bleef echter belangrijk. Er bestond een uitgebreid arsenaal aan codes, symbolen en gebruiken om de groepsidentiteit, die tijdens de ontgroening was aangekweekt, in stand te houden of te versterken. Ook versterkten studenten van een bepaalde vereniging de onderlinge banden via allerlei spontane, of min of meer geformaliseerde, rituelen waarbij andere groepen werden bespot. Zo maakten een aantal meisjes van UVSV/NVVSU rond 2000 knorren belachelijk door met plastic varkenssnuiten op de neus op een studentenfeest te verschijnen. Ter vergelding legden Veritas studenten een enorm varken van karton, dat was uitgedost met een fraaie snor (corpsmos verbiedt leden hun gezichtshaar te laten groeien), voor de ingang van sociëteit van het corps. Op de rug van het varken stond de tekst: "Beter knor met snor, dan lid bij het corps!".²² Deze studentikoze strijd zette zich voort in de Letterenbibliotheek.

IDENTITEITSVORMING

Tussen 1993 en 2009 vormde de Utrechtse Letterenbibliotheek het decor voor een openbare pennenstrijd. Corpsballen, niet-corporale verenigingsstudenten en nihilisten (niet-leden) gebruikten de muren van de bibliotheek om de identiteit van hun groep af te bakenen. Sommige graffiti onderstrepen de zelfuitgeroepen superioriteit van een bepaalde vereniging. Andere teksten en afbeeldingen benadrukken juist de slechte eigenschappen van andere groepen. Op basis van dit materiaal is het mogelijk om een aardig beeld te schetsen van de eigentijdse Utrechtse studentcultuur. Hoe zien studenten van bepaalde verenigingen zichzelf? En hoe beschrijven ze de "ander"?

²¹ Hagendijk, *Het studentenleven*.

²² 'Ludieke grap teistert Utrechtsch Studenten Corps', NU.nl, 7 april 2008. Zie: www.nufoto.nl/fotos/46700/ludieke-grap-teistert-utrechtsch-studenten-corps.html.

Leden van het USC onderscheiden zich in de eerste plaats van de andere studenten via hun taalgebruik. Ze zien zichzelf als de “koningen” van de Utrechtse studentenwereld. Vanuit hun sociëteit met discotheek (Hare Majesteits Eerste Discobar de Woo) aan het Janskerkhof, steevast aangeduid als het “gele kasteel” (vanwege de gele bakstenen), zien ze neer op het studentenleven in “Het Sticht” (de middeleeuwse naam voor het gebied dat onder bestuur van de Bisschoppen van Utrecht stond). “Mooie” uitspraken van groepsleden bevestigen ze instemmend met “b’vo” of “vo”, kort voor “bravo”. Bij uitspraken van UVSV-meisjes gebruiken ze “va”, het vrouwelijke equivalent van “vo”. Hiërarchie is belangrijk voor de corpsballen; andere studenten dienen hun plaats te kennen, zoals een karikaturale taxonomie van de Utrechtse studentenpopulatie laat zien:

USC = koningen v/t Sticht

VERITAS kerels = flikkers + obscuur + te laf om lid te worden

VERITAS wijven = prima voor de Woo

UVSV = rete ‘va

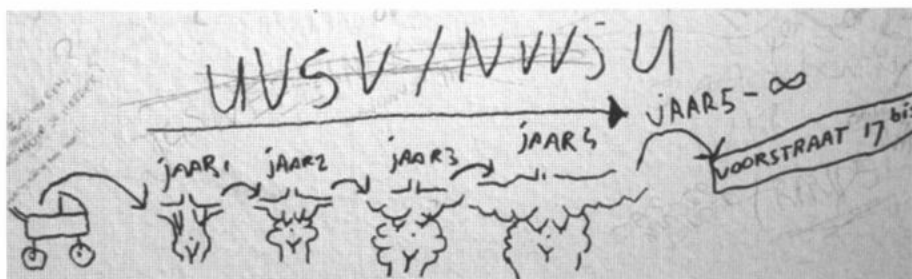
UNITAS = zowel de wijven als de kerels bagger; heb je niks aan! Wat wil je met een bestuur dat zichzelf elk jaar uitnodigt op ’t USC om keihard laag te gaan... en mooi vinden!! Rukkers

Corpsleden construeren de identiteit van hun groep langs twee pilaren: hedonisme en materialisme. Ze scheppen op over hun seksuele avonturen met studentes en over de omvang van hun geslachtsdeel. Ook het vermogen om heel veel bier te drinken meten ze breed uit. Corpsballen verwijzen naar de prominente sociaaleconomische positie die ze van oudsher in de maatschappij bekleeden: “Het corps: voor mensen met euro’s”. Ze zien zichzelf nog steeds als leden van de aristocratie, als “oud geld”, en associëren zich op politiek gebied met de conservatief liberale VVD.

Andere groepen ridiculiseren deze zelfbenoemde kwaliteiten juist weer. Knorren en nihilisten beschrijven het materialistische en hedonistische zelfbeeld van USC’ers als “simpel”, “saai”, “leeg”, of ronduit “dom”. Ze zien corpsstudenten als “ballen” en “brallers” (opscheppers) die geen eigen mening hebben. Overmatig alcoholgebruik maakt ze bovendien “dik”, “lelijk”, “vadsig” en “lui”. Hoewel ze zichzelf zien als koningen van het Sticht zijn corpsballen voor knorren en nihilisten bekrompen provinciale jongetjes, die bij aankomst in Utrecht hun vrienden hebben moeten kopen.

De corpsdames van UVSV noemen zichzelf “uffen”, en zijn rots op de eigen vereniging: “UVSV = het allermooiste wat er is!” In tegenstelling tot corpsmannen maken ze niet veelvuldig gebruik van graffiti om een gedeelde groepsidentiteit te construeren. Andere groepen hebben echter duidelijke meningen over “uffen”. Voor corpsmannen zijn ze aan de ene kant “rete ‘va”,

maar dienen tegelijk toch maar een doel: ze zijn er om de seksuele behoeften van corpsballen te bevredigen. "Het lid van het lid moet in de fluf van de UF", stond op een van de muren van de letterenbibliotheek. En: "Het enige wat uffen willen is een corpspik tussen hun billen". Als objecten van mannelijk seksueel genot behoren uffen op de "apenrots", een houten bank in de Woo waar vrouwen, die op zoek zijn naar een wilde nacht, zich kunnen presenteren.²³ Niet-leden en knorren spreken hun walging uit over de hedonistische levensstijl en het nymfomane seksuele gedrag van uffen. Ze beschrijven hen denigrerend als "sloeries", "sletten" of "goedkope hoeren". Doordat ze met Jan en alleman het bed delen hebben ze allemaal last van seksueel overdraagbare aandoeningen. Net als corpsmannen drinken ze bovendien teveel en zijn daarom "vadsig". In een tekening wordt de hedonistische uffenlevensstijl uitvergroot en belachelijk gemaakt:

De afbeelding laat zien hoe UVSV-dames tijdens hun studententijd in Utrecht een kortstondige evolutie doormaken: ze worden elk collegejaar dikker en eindigen uiteindelijk in "Huize Mona", een befaamde Utrechtse seksclub op Voorstraat 17bis.

Voor corpsballen zijn alle andere studenten "knorren". Van alle beledigingen die rond 1900 in zwang raakten ("varkens", "boeven", "boenders"), bleek "knor" – in ieder geval in Utrecht – het meest succesvol. Op de muren van de Letterenbibliotheek verwijst de term niet alleen naar nihilisten en leden van niet-corporale verenigingen, maar ook naar corpsleden die niet erg actief zijn binnen de vereniging. Dit zijn "corpsknorren". Zoals gezegd dragen knorren de term als geuzennaam: "Ik ben een KNORR en ik ben er trots op". Voor corpsstudenten zijn niet-corporale verenigingen en nihilisten nog steeds inferieur. Het zijn "arbeiders" en "paupers", die te arm zijn om een kamer in het centrum te bewonen. Hun enige alternatief is een klein en goedkoop kot op de "IBB", een enorme studentenflat aan de rand van de stad. Knorren weten zich niet te kleden. Ze onderscheiden zich negatief van corpsleden in hun uiterlijk

²³ L. Albers en T. Versteeg, "'Wat een blitse sien': De bewogen jaren zeventig van de Woolloomooloo disco-bar", *Oud Utrecht* (2010) 83.2.

– ze laten snorren groeien – en in hun gebruiken, bijvoorbeeld door op woensdag bij elkaar te komen (“Knorren zijn woensdagborrelaars”). In de toekomst zullen ze werken bij bedrijven waar corpsleden de managementfuncties bekleeden. Knorren zijn bovendien niet in staat om vrouwen seksueel te bevredigen. Kortom: de kwaliteiten die corpsleden zichzelf toedichten – seksuele activiteit, sociaal en economisch kapitaal – projecteren ze negatief op niet-corporale studenten en nihilisten.

Het Utrechtse studentenleven kent knorren in verschillende soorten en maten. Twee tekeningen op de muren van de Letterenbibliotheek laten dit mooi zien. De eerste stelt een “Bitonknor” tegenover een “Veritasknor”. De Bitonknor rookt een joint, heeft lang haar en een neuspiercing. De Veritasknor is dik en kijkt teleurgesteld, omdat hij – volgens de begeleidende tekst onder de afbeelding – spijt heeft van zijn beslissing om lid te worden van Veritas in plaats van het USC. De Veritasknor is daarmee een “spijtknor”. De tweede tekening brengt weer een hiërarchie aan in het studentenleven, ditmaal via drie symbolen. Bovenaan staat het USC, de “koningen” van Utrecht, in de tekening gesymboliseerd via een kroon met juwelen. Daaronder volgen de “arbeiders” van Veritas met de academische baret als symbool. Ze kunnen afstuderen aan de universiteit, maar hoger zullen ze de sociale ladder niet beklimmen. Tenslotte zien we onderaan een koksmuts voor Bitonstudenten, die uit kunnen zien naar een baantje als keukenhulp.

Om te laten zien wie de eigenlijke koningen van Utrecht zijn, eigenen sommige Veritasstudenten zichzelf het corpsvocabulaire toe: “VO VERITAS”. Een Unitalid laat zien hoe diep de band gaat die hij met zijn verenigingsgenoten heeft: “Een UNITARIËR ben je niet voor even maar voor het leven!” Nihilisten zijn voor verenigingsstudenten “onverschillig” en “saai”, en vormen daarmee de laagste knorrensoort (“KNOR KNOR KNOR Jammer dat ik nergens bij hoor”). Nihilisten zien leden vervolgens weer als “geplaagde Vwo’ers uit de semi-hogere nouveau riche klasse van beneden de rivieren, zonder eigen gezicht / mening, die een goois accent aannemen”. Een andere nihilist stelt het nog net iets scherper: “studentenverenigingen moeten worden afgeschaft”.

MATERIËLE-SEMIOTISCHE STUDENTIKOZITEIT

Utrechtse studenten gebruiken de muren van de Letterenbibliotheek om de identiteit van hun groep – corpsballen, verschillende soorten knorren, of nihilisten – af te bakenen. Ze volgen daarbij steeds een terugkerend procedé: door zich te spiegelen aan een “ander” wordt de superioriteit van de eigen groep onderstreept. Via een uitgebreid repertoire aan technieken als parodiëring, karikaturisering, hyperbolisering en animalisering worden slechte eigenschap-

pen van andere verenigingen uitvergroot en symbolisch tot tegenhanger van eigen de identiteit gemaakt. Maar er is meer. Een van de belangrijkste kenmerken van studentengraffiti is hun interactieve karakter. Tot nu toe werd alleen gekeken naar de semiotiek van individuele teksten, maar graffiti staan bijna nooit op zichzelf. Dit subhoofdstuk laat zien hoe en waarom studenten op elkaars werk reageren. Vaak maken ze daarbij creatief gebruik van kleur, schrijfgerei en de fysieke omgeving. Universiteitshistorici zullen dus zowel de tekstuele als de materiele dimensies van graffiti in hun analyse moeten betrekken.

Graffiti met het studentenleven als onderwerp lokken reacties uit. De hierboven besproken tekening van de "Bitonknor" was bedoeld als studentikoze grap. De corpbal die de karikatuur maakte, benadrukte stereotype kenmerken van een typische Bitonstudent – lang, warrig haar, piercing, het roken van een joint – om te laten zien wat zijn groep niet doet. Een Bitonstudent reageerde op de afbeelding en tekende een tweede, grotere joint in de mond van de knor. Door een "slechte" eigenschap om te vormen tot iets om trots op te zijn, neutraliseerde hij/zij de belediging. Een Unitasstudent volgde hetzelfde procedé door een tekening van een "Unitasknor" aan te passen. Het originele varken, met de tekst "Unitas" op de buik, kreeg twee enorme poten waarmee het beest het gele kasteel en de Woo vertrapten. Aanval gepareerd!

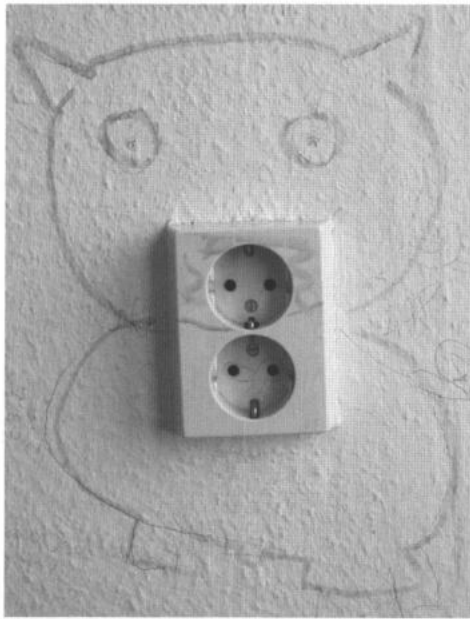
De symbolische vernietiging van het sociëteitsgebouw van het corps was een serieuze vergelding, omdat het "gele kasteel" de corpsidentiteit belichaamt. Corpsleden lieten geregeld tekeningen achter van hun geliefde paleis. Vaak gebruikten ze daarbij gele stiften, zodat kleur de betekenis van de afbeelding versterkt. Dergelijke tekeningen doen dienst als visuele advertenties en als markeringstekens waarmee corpsstudenten hun territorium afbakenen.²⁴ Een ander voorbeeld van territoriale markeringstekens zijn jaarclubadvertenties zoals "Spiritus '97 USC" of "Jaguar UVSV/NVVSU '94". Dergelijke teksten creëren een dubbele identiteit van studenten als verenigingslid ("USC" of "UVSV/NVVSU") en als jaarclublid ("Spiritus '97", "Jaguar 94"), waarbij "97" en "94" verwijzen naar het jaar waarin de club werd opgericht. Soms reageren bondgenoten instemmend met "vo" of "va" op deze jaarclubadvertenties. Tegenstanders bedenken juist parodieën waarbij de naam en het jaartal van een jaarclub verwijzen naar gruwelijke gebeurtenissen in het verleden: "SS '44" of "DUTROUX '96".

Soms werken studenten van verschillende verenigingen samen bij symbolische aanvallen op een bepaalde gedeelde "vijand". De onderstaande lijst bevat een reeks alternatieve betekenissen voor UVSV:

²⁴ D. Ley en R. Cybriwsky, 'Urban Graffiti as Territorial Markers', *Annals of the Association of American Geographers* 64.4 (1974) 491-505; en K. Adams en A. Winter, 'Gang graffiti as a discourse genre', *Journal of Sociolinguistics* 1.3 (1997) 337-360.

Utrechtse Verzamelaars van Stramme Varkenspikken
 Uitmuntende Vulgaire Schijtende Vuilnisbakken
 Unaniem Verkozen Sloeries Vereniging
 Ultiem Vuige Sperma Vreters
 Utrechtse Vette Sletten Vereniging
 Uw Vertrouwde Soa Vrienden
 Uitermate Vraatzuchtige Seropositieve Viswijven / Nieuwe Vereniging Van
 Sletten te Utrecht

Zeven verschillende “handen” droegen bij aan deze lijst waarin het stereotype beeld van uffen als “sloeries” en “sletten” enorm wordt uitvergroot.

Studenten maken ook creatief gebruik van de fysieke omgeving. Zo figureren stopcontacten in de muur, die iets weg hebben van een varkenssnuit, in knor-tekeningen. Bovenstaande afbeelding vormt een fraai voorbeeld. Door gebruik te maken van een roze stiftpen op een muur vol zwarte en blauwe teksten (balpen) knalt het stopcontact van de muur. De afbeelding trekt hiermee direct de aandacht en vormt een krachtig wapen in de pennenstrijd tussen corpsballen en knorren. Naast een ander stopcontact schreef een corpsstudent: “Wie heeft deze knor ingemetseld?”. Knorren konden zulke beledigingen maar moeilijk pareren. Een van hen probeerde het door de zelftoegedichte seksuele superioriteit van het corps in twijfel te trekken. Nadat een corpsbal naast een stopcontact schreef: “Steek hier je vingers in knor”, reageerde de knor met: “En jij je pik. Misschien gebeurt er dan eindelijk wat stomme corpsbal!”. Uiteindelijk had de corpsbal toch het laatste woord: “Pik”? Wij plachten te spreken van

een dikke CORPSLUL!" Door "pik" te vervangen door "dikke CORPSLUL" herbevestigt de corpsstudent op studentikoze wijze de seksuele superioriteit van zijn groep, en daarmee vormt hij een belediging op speelse wijze om tot een verheerlijking.

Soms lopen de emoties echter zo hoog op dat studenten de regels van het studentikoze "script" negeren. In zulke gevallen verliest het spel zijn rituele betekenis, en eindigt een muurpolemieek in een ordinaire scheldpartij, zoals het onderstaande voorbeeld laat zien:

- (a1) Vuile kaknor
- (b1) Krijg de bloedKANKER VUILE KANSLOZE KOORBAL
- (c1) Zanggezelschap! Toch?
- (b2) Hou je KANKER bek / ROTTE TERING APPEL / LELIJKE GRAF-TAK!!! FUCK HET KK USC

Terwijl twee studenten verwikkeld raken in een straffe scheldpartij, maakt een derde deelnemer (c1) een opmerking over de spelling van zijn voorganger ("Koorbal" in plaats van "corpsbal"). Wat volgt (b2) is een weinig creatieve scheldkarbonade. Bij de Varsity van 2000 liepen de spanningen ook hoog op, ook toen hielden niet alle studenten zich aan de ongeschreven regels van het studentikoze script.

DE VARSITY VAN 2000

De Varsity is de belangrijkste studentenroeiwedstrijd van Nederland. Het evenement kent een lange geschiedenis; de eerste Varsity werd al georganiseerd in 1878 als Nederlandse variant van de beroemde Boat Race tussen roeiers van de universiteiten van Oxford en Cambridge. Aanvankelijk mochten alleen corporale verenigingen deelnemen aan de wedstrijd. Tijdens de jaren zestig en zeventig wilden ook andere roeiclubs meedoen. In 1973 liet de organisatie voor het eerst schoorvoetend "knorrenverenigingen" toe. Veel corpsballen konden zich maar moeilijk bij deze beslissing neerleggen. Tot in de jaren tachtig droegen ze rouwbanden tijdens de Varsity. Supporters van de nieuwkomers werden bovendien uitgescholden en geïntimideerd.²⁵ De spanningen liepen vooral hoog op in 1980, toen de Utrechtse studentenroeivereniging Orca, een in 1970 opgerichte knorrenclub, het evenement wist te winnen. Woedende corpsleden bekogelden het winnende team met bierflesjes, en probeerden uit alle macht Orcasupporters, die hun roeiers wilden feliciteren, tegen te houden. De verhoudingen tussen corpsballen en knorren werden nog eens extra op scherp gezet doordat Orca weigerde een kroegjool – een feest met gratis bier

²⁵ Voor de geschiedenis van de Varsity zie: <http://www.knsrb.nl/historie>.

in het clubhuis van het winnende team – te organiseren, zoals dat van oudsher gebruikelijk was. Toen het Amsterdamse Okeanos, ook een knorrenvereniging, dat in 1989 wel deed, misdroegen corpsleden zich zo ernstig dat de politie hen uit de sociëteit moest komen halen.²⁶

Ook in 2000, tijdens de 117de editie van de Varsity, was er sprake van animositeit tussen studenten van corporale- en knorrenverenigingen. Nog voor de roeiwedstrijd begonnen was, raakten beide partijen verwickeld in een groot moddergevecht.²⁷ Niet veel later liep een braspartij, een volgens strikte regels verlopend eergevecht waarbij studenten elkaar bij hun jasjes vastpakken en naar de grond proberen te werken, uit in een ordinaire knokpartij. Nadat de rust was teruggekeerd, hitste de luidspreker de menigte weer op: “Dames en heren, ik smeed u, strekt uw rechterarm uit en zoot uw buurman in het water”.²⁸ Uiteindelijk won Orca. Naar goede traditie plonsden de Orca-aanhangers naakt – alleen de das bleef aan – in het water om de winnende roeiers te begroeten. Terwijl de corporale verenigingen gefrustreerd afdropen, bleven leden van Orca nog dagenlang doorfeesten. Een van hen uitte zijn blijdschap twee weken later op de muur van de Letterenbibliotheek: “ORCA HEEFT DE VARSITY GEWONNEN!”.

Met deze graffiti zette de strijd, die langs de waterkant begon, zich visueel, semiotisch en materieel voort. Corpsballen probeerden de aanval symbolisch te neutraliseren door Orcaleden hun plaats te wijzen. Ze mochten dan wel de Varsity gewonnen hebben, het bleven knorren (*KNORCA*), inferieure wezens, die altijd zullen moeten onderdoen voor de echte koningen van de Utrechtse studentenwereld.

CONCLUSIE

Studentengraffiti vormen een veelbelovende bron voor universiteitshistorici die de cultuurgeschiedenis van het studentenleven willen onderzoeken. In dit artikel heb ik laten zien hoe de Utrechtse Universiteitsbibliotheek jarenlang fungeerde als podium voor een studentikoos spel. Via graffiti construeerden studenten van verschillende verenigingen een identiteit voor de eigen groep door zich te spiegelen aan de “ander”. De Varsitydiscussie laat duidelijk zien dat studentengraffiti vaak het gevolg zijn van rituelen en gebruiken die al eerder buiten de muren van de Letterenbibliotheek ontstonden. Het veelgebezigde “knor” stamt bijvoorbeeld al uit de negentiende eeuw. De term draagt daarmee een lange geschiedenis mee van wisselende connotaties, en wordt

²⁶ Anne de Lange, ‘Een roeiwedstrijd vol tradities’, *De Volkskrant*, 10 april 2006, 23.

²⁷ ‘Fotoalbum Varsity 2000’, *NLRoei* 18 april 2000. Zie: <http://nlroe.nl/fotoalbums/varsity-2000>.

²⁸ Wouter van Winden, *Knorca wint de Varsity*, 20 april 2000, <http://www.delta.tudelft.nl/artikel/knorca-wint-de-varsity/4226>.

tegenwoordig als scheldwoord *en* als geuzennaam gebruikt. Studentengraffiti bieden de universiteitshistoricus een toegang tot dit verleden.

In een wat breder perspectief leidt het voorbeeld van de Utrechtse studentengraffiti tot twee conclusies. Ten eerste blijkt dat graffiti performatieve eigenschappen hebben; via taal construeren studenten verschillende identiteiten voor zichzelf en voor de groep die ze representeren. Taal beschrijft daarmee niet zomaar de werkelijkheid, maar geeft haar actief vorm; studentengraffiti brengen hiërarchieën aan en stellen de grenzen tussen groepen vast. Ten tweede blijkt dat graffiti op meerdere niveaus betekenis communiceren. Teksten en afbeeldingen dragen natuurlijk een talige of semiotische betekenis. Daarnaast hebben graffiti ook een belangrijke materiële component: kleur, schrijfgerei en de fysieke omgeving dragen bij aan de betekenis van de tekst of de afbeelding. Universiteitshistorici die graffiti gebruiken om de cultuurgeschiedenis van het studentenleven te reconstrueren, zullen deze performatieve en materiële dimensies bij hun analyse moeten betrekken.